

Fremtid – visioner og forudsigelser

Utopi / Dystopi?

Orwells forudsigelse om overvågningssamfundet i et nutidigt perspektiv

XXX

Engelsk og psykologi

Vejledere: Mette Hermann og Ole Hartelius

Helsingør Gymnasium, Matematik A, Fysik A

Utopi/dystopi

Orwells forudsigelse om overvågningssamfundet i et nutidigt perspektiv

Indledning

George Orwell (1903-1950) gav udtryk for sin dystre og provokerende forudsigelse, om hvordan samfundsudviklingen ville forme sig i fremtiden, igennem sine romaner og noveller. Han formåede dengang som i dag at skabe en interesse for sin forudsigelse. En forudsigelse som tog sit udgangspunkt i nogle af de revolutioner, der var sket rundt i verdenen, hvor folk kæmpede for en utopisk tilstand af lighed og broderskab, og som senere ændrede holdning for at bevare magten og dermed skabte en dystopi.

Med udgangspunkt i romanen "1984" (1949) vil jeg primært sammenligne George Orwells forudsigelse om fremtidens samfund med vores nutidige samfund. Sekundært vil jeg belyse, om George Orwells forudsigelse fortsat kan være aktuel. I sammenligningsprocessen vil jeg fokusere på de mere generelle tendenser i samfundet såvel som på det mere individuelle plan.

Problemformulering

I hvilket omfang er Orwells dystopiske fremstilling af overvågningssamfundet blevet en realitet?

1. Redegørelse for Orwells samfundsopbygning samt Bourdieus habitusteori

1.1 Redegørelse for begreberne utopi og dystopi

1.2 Redegørelse for baggrunden for Orwells roman

1.3 Redegørelse for samfundsopbygningen i "1984"

1.4 Redegørelse for Bourdieus habitusteori med henblik på en vurdering af menneskets handlen

2. Analyse af George Orwells roman "1984" med fokus på individet i overvågningssamfundet

2.1 Analyse af "1984" som en dystopi med henblik på individets undertrykkelse i Orwells overvågningssamfund

2.2 Analyse af hvorvidt individet i Orwells roman handler i overensstemmelse med Bourdieus habitusteori

3. Vurdering af hvordan denne forudsigelse eller lignende udvikling kan påvirke individ og samfund

3.1 Vurdering af konsekvenserne for samfundet og det enkelte individ ved øget overvågning

3.2 Vurdering af hvorvidt det er muligt at drage paralleller mellem Orwells forudsigelse og vores nutidige samfund

Delkonklusioner

Ad1.1 En utopi er en forestilling om det perfekte samfund – et samfund uden sygdom, krig, hungersnød etc. Et samfund hvor der hersker en tilstand af absolut lykke, harmoni og overflod. Utopien er et produkt af vores fantasi, og dermed umulig at realisere, fordi den vil være forskelligt afhængig af individet.

Dystopien er utopiens antonym. Ved en dystopi forstås et samfund, som har forsøgt at tilstræbe en utopisk tilstand, men hvor dette ikke er lykkedes - i stedet er det blevet til et uønsket sted.

Orwells forudsigelse om overvågningssamfundet i et nutidigt perspektiv

- Ad1.2** Med udgangspunkt i Englands situation i 1948, hvor det britiske imperium var ved at gå i opløsning og Sovjetunionen var ved at blive en af fredstidens fjender, skrev George Orwell bogen "1984". Den var først og fremmest tænkt som en advarsel mod totalitarismen. Den var særligt rettet mod de mennesker, som hævdede at forsvare og støtte revolutionen, men som reelt forrædte den. Samfundet i Oceanien er baseret på Orwells opfattelse af den totalitære stat og formentlig var det Stalins regime i Sovjetunionen han refererede til, når han beskrev Oceaniens samfundsopbygning, dets kultur etc. Med denne bog ønskede George Orwell, at beskrive et muligt skrækscenarie for Englands samfundsudvikling med henblik på at provokere, men også for at gøre folk bevidste om den retning, udviklingen muligvis kunne tage.
- Ad1.3** Oceanien er en totalitær stat, der domineres af et tredelt hierarki, bestående af Inder Partiet, Yder Partiet og Proletariatet.
Det er Inder Partiet (læs overklassen) der er magthaverne og som diktatorisk styrer landet ved hjælp af kontrol og overvågning. De har skabt en imaginær frontfigur Store Bror, som fremstår som den magtfulde og almægtige "storebror".
Yder Partiet er Oceaniens stærkt undertrykte middelklasse, som udfører Inder Partiets beslutninger.
Proletariatet, som er den største befolkningsgruppe, består af uuddannede, primitive og uorganiserede mennesker, der fastholdes på et økonomisk eksistens minimum. Da Inder Partiet ikke opfatter proletariatet som nogen reel trussel (de ligestilles med dyr), er kontrollen/overvågningen af dem nærmest fraværende.
- Ad1.4.** Habitus kan forstås som et system af varige, men foranderlige dispositioner, der udgør individets opfattelses- og vurderingsgrundlag, præferencesystemer og handlingsdispositioner. Den udgør forbindelsen mellem en persons sociale position og dennes positioneringer. Den er således et produkt af erfaringer med en social position og generel for individets praksis, der samlet giver en én samlet og konkret livsstil. Disse dispositioner er normer, holdninger og værdier, som vi i vores hverdag orienterer os efter. Det er habitusen, der styrer os ind i situationer, der bekræfter vores tidligere positioneringer, og mod at få os til at undgå situationer, der udfordrer denne. Habitus er med til at skabe et samspil mellem den objektive virkelighed og ens forventninger og stræben. Dermed skabes realitetssansen, og fornemmelsen for sine egne begrænsninger. Mennesker handler og agerer derfor ud fra sin habitus, idet ens handlemønster er bundet til det specifikke værdigrundlag, som habitusen er.
- Ad2.1** I Orwells roman "1984" søgte Inder Partiet en utopisk tilstand igennem et oprør. Da de selv kom til magten, forkastede de utopien for at beholde magten, dermed blev dystopien skabt. For at historien ikke skal gentage sig (at Ydre Partiet vil prøve at få magten) undertrykkes Ydre Partiet, så det ikke magter at gøre oprør. Det har betydet, at Yderpartiets medlemmer er blevet frataget deres individualitet og identitet. De er blevet til en ensartet blå masse (alle bærer blå dragter), som undertrykkes af Store Broders panoptiske¹ overvågning², en overvågning som befolkningen aldrig kan slukke for³. Det er et samfund, hvor alle er potentielle agenter for Tankepolitiet. Ingen kan vide sig sikre i et samfund som dette. Partiet har skabt en perfekt dystopi.

¹ Jf. s. 336-338 i "Klassiske og moderne samfundsteori"

² Jf. s. 6, linje 25-27.

³ Jf. s. 5, linje 27-28.

Orwells forudsigelse om overvågningssamfundet i et nutidigt perspektiv

- Ad2.2** Bourdieu beskriver, hvordan vi præges af vores barndom og ungdom og at disse oplevelser/erfaringer er grundlæggende for vores voksne habitus – samtidig siger han også, at det ikke kan lade sig gøre at ændre grundlæggende på denne, men - at habitus kan videreudvikles. Hvad der sker med menneskets habitus, når det underkastes en så massiv påvirkning som i bogen 1984, taler Bourdieu ikke om. Habitusteorien og "1984" bygger på to vidt forskellige forudsætninger, idet Bourdieu beskriver hvordan mennesket gennem sit liv udvikler sin habitus, mens Orwell skildrer hvordan den påvirkes under et totalitært styre. Det er imidlertid muligt at drage paralleller mellem disse såsom sværhedsgraden i at ændre på habitus, eller at mennesket søger andre med ligsindede normer og holdninger.
- Ad3.1** Vi har igennem mange år diskuteret for og imod øget overvågning, ved hjælp af kameraer, styrkelse af politiet i gadebilledet, øgede muligheder for aflytning af telefoner etc. alt sammen med henblik på at mindske kriminalitet, vold og trusler om terror. Erfaringer fra London, der er en af de byer med mest overvågning på verdensplan, viser imidlertid, at der ikke er belæg for at kriminalitet og vold mindskes. Derimod ses dels en tendens til en ændring i udførelsen af kriminaliteten og volden, men også at de flyttes fra det offentlige til det private rum. Overvågningen skaber dermed en falsk trygheds fornemmelse⁴. Tryghed er ellers et argument, som fortalere for øget overvågning bruger, mens modstanderne bl.a. taler om risikoen for at blive mistænkeliggjort ved bare at færdes i et overvåget område, jf. Shoreditch TV⁵, hvor overvågningen kan misbruges. Grænsen mellem kontrol og overvågning er hårfin og kan let overskrides men også misbruges. Hvornår er det nødvendigt at overvåge en person med eller uden dets viden og hvad skal denne viden bruges til? Der er ikke belæg for, at øget overvågning virker forebyggende og der er heller ikke undersøgelser af, hvordan overvågningen påvirker den enkelte borger. Da vi endnu ikke kan sige noget præcist om konsekvenserne ved en øget overvågning, bør vi fortsat begrænse omfanget af overvågning igennem vores lovgivning.
- Ad3.2** Heldigvis lever vi i et demokratisk samfund, hvor overvågningen begrænses gennem lovgivningen og er således ikke i størrelsesorden med den i "1984". Der kan dog drages en grundlæggende men også skræmmende parallel i og med at overvågning foranstaltet begge samfund med henblik på at forebygge eller at opklare lovovertrædelser. Aktuelt ses en stigende tendens hos befolkningen til, at målet helliger midlet i form af øget overvågning uden tanke for, hvordan den enkelte borgers rettigheder sikres, eller hvordan magtmisbrug undgås – fortsætter denne udvikling vil der med tiden kunne drages flere paralleller til 1984.

Oversigt over anvendte metoder

I humaniora, vil jeg undersøge samfundsopbygningen i Orwells roman "1984" for dernæst at analysere individets undertrykkelse i denne dystopiske verden. På "1984" vil jeg benytte kildekritik og hermeneutik, for at vurdere gyldighed og finde frem til helhedstolkningen af romanen ud fra dens delelementer. Herudover vil jeg analysere

⁴ Jf. "Danskerne siger ja til overvågning"

⁵ Jf. "Almindelige briter skal være "big brother""

Orwells forudsigelse om overvågningssamfundet i et nutidigt perspektiv

filmen "1984" hermeneutisk for at skabe mig et visuelt billede af overvågningssamfundet i "1984".

I samfundsvidenskab vil jeg redegøre for Bourdieus habitusteori. Er der en sammenhæng mellem Bourdieus habitusteori og Orwells forudsigelse? Slutteligt vil jeg vurdere, om samfundet og det enkelte individ bliver påvirket af en øget overvågning. Kan der drages paralleller mellem hans forudsigelse og vores nutidige samfund? På mine artikler og tekster om overvågning og habitusteori vil jeg benytte hermeneutik.

Konklusion

At vi allerede lever i et overvågningssamfund, er ikke noget, vi til daglig tænker over. Overvågningen er langsomt blevet udvidet i takt med, at teknologien har udviklet/udvikler sig og priserne på overvågningsudstyr falder. Noget som Orwell ikke kunne forudse, dengang han skrev bogen. Vi lever i et demokratisk samfund (og ikke en totalitær stat) og derfor kan den nuværende registrering, kontrol og overvågning af den enkelte borger ikke ligestilles med Orwells forudsigelse, hvor overvågning i den grad blev misbrugt. Selvom der forsøges i, hvorvidt overvågning kan have en præventiv virkning, og det endnu ikke er undersøgt hvilken påvirkning en overvågning har for den overvågede, ses en stigende tendens til en mere eller mindre bevidstløs holdning i samfundet til, at målet helliger midlet, uden tanker for konsekvenserne. Min pointe er, at uanset hvilken samfundsstruktur vi lever i, vil overvågning altid kunne misbruges. Derfor vil Orwells 1984, være aktuel så længe overvågning er en del af et samfund.

Spørgsmål til videre arbejde

I samfundsvidenskab

- *Hvordan forholder Marslows behovspyramide sig i forhold til individet i "1984".*
- *Hvorvidt benytter Inder Partiet sig af symbolsk vold i deres magtudøvelse?*

I humaniora

- *Hvordan kan der trækkes eksempler fra litteraturen til belysning af andre former dystopier – konkret tænkes der på "Brave new world" af Aldous Huxley.*
- *Hvordan vil min egen forudsigelse på en fremtidig dystopi se ud?*

Perspektivering

I AT uge 51 i 2.g, havde vi om kunstpolitik, hvor jeg bl.a. arbejdede med Nationalsocialisternes racepolitik. Denne kan jævnføres med den diskrimination af Yder Partiet som finder sted i Oceanien. NS arbejdede målrettet på ikke kun at udrydde de svageste i samfundet (fysisk/psykisk handicappede) men også "Untermenschen" som jøder og sigøjnere, samtidig med at de forsøgte at frembringe en ren arisk race "die Übermenschen". En sammenlignelig situation finder sted i "1984" hvor Inder Partiet vælger dets medlemmer efter test og tiltro til partiet. Kontrollen af Yder Partiet er også sammenlignelig med NS-regimets kontrol over dets befolkning.

I AT uge 38 i 3.g, havde vi om utopi og dystopi – drømmen om det perfekte liv, hvor jeg arbejdede med kloningsteknikker og de etiske overvejelser og konsekvenser der er forbundet hermed. Både emne og arbejdsformer er sammenlignelige med denne AT opgave. Hvor de faglige mål var at kunne kende forskel på forskellige naturvidenskabelige teorier og "nybrud", kunne anvende metoder fra forskellige fag og faglige hovedområder til at belyse et komplekst problem, kunne overføre faglig viden fra et fag til et andet og anvende den og kunne vurdere de forskelli-

Orwells forudsigelse om overvågningssamfundet i et nutidigt perspektiv

ge fags muligheder og begrænsninger, kunne lave formulere en selvstændig problemformulering og komme med løsningsforslag til denne samt skrive en synopsis.

Litteraturliste

- 1984 (roman). Udgivet af Wikipedia. Internetadresse: http://da.wikipedia.org/wiki/1984_%28roman%29 - Besøgt d. 11.02.2008 (Internet)
På internetsiden gennemgås og analyseres romanen. Jeg har benyttet siden som inspiration.
- 1984 George Orwell. Udgivet af SparkNotes. Internetadresse: <http://www.sparknotes.com/lit/1984/> - Besøgt d. 11.02.2008 (Internet)
På internetsiden gennemgås og analyseres roman. Jeg har benyttet siden som inspiration.
- 1984. 1984. Instruktion: Michael Radford. (Film)
Filmen er bygget op om Orwells roman "1984" og giver derfor et visuelt billede af dystopien.
- Albrechtslund, Anders: *Kronik: Hvad vi ved og ikke ved om overvågning*. I: Jyllands Posten, 15.01.08, s. 1. Internetadresse: <http://jp.dk/meninger/kronik/article1230316.ece> - Besøgt d. 13.02.2008 (Artikel)
Artiklen diskuterer argumenter for og imod overvågning.
- *De hvide skjorter*, Martensen, Peter. 1994. Set: http://museum.odense.dk/upload/aktuelt/den%20forsvundne%20krop/martensen_500x342.jpg. 14.02.2008. (Billede)
Billedet er for mig en visuel god måde at udtrykke individet i en ensartet grå masse.
- George Orwell. Udgivet af Wikipedia. Internetadresse: http://da.wikipedia.org/wiki/George_Orwell - Besøgt d. 11.02.2008 (Internet)
Internetsiden giver et indblik i George Orwells baggrund og forfatterskab.
- Habitus. Udgivet af Leksikon.org. Internetadresse: <http://www.leksikon.org/art.php?n=5044> - Besøgt d. 11.02.2008 (Internet)
En gennemgang af Bourdieus habitusteori.
- Lindgren, Sven-Åke: *Det generaliserende fængsel*. Andersen, Heine og Lars Bo Kasparsen: I: *Klassisk og moderne samfundsteori*. 3. udg. Hans Reitzels Forlag, 2005. side 336-338, 358-360 samt 370. (Afsnit i bog)
Beskriver på s. 336-338 et panoptisk fængsel. På s. 358-360 samt 370 beskrives Bourdieus habitusteori.
- Mejlvang, Mette: *Danskerne siger ja til overvågning*. I: Jyllands Posten, 09.05.99, s. 1. Internetadresse: http://jp.dk/arkiv/it_computer/article815720.ece - Besøgt d. 13.02.2008 (Artikel)
Artiklen diskuterer hvordan danskerne forholdt sig til overvågning i 1999.
- Nørgaard Larsen, Asger: *Må vi så være her?*. I: Jyllands Posten, 12.12.2000, s. 1. Internetadresse: <http://jp.dk/kultur/article709313.ece> - Besøgt d. 13.02.2008 (Artikel)
Artiklen diskuterer udviklingen af overvågning og kommer med eksempler fra nutidens samfund.
- Orwell, George: 1984. 8. udg. Gyldendal, 2003. (Bog)
Romanen beskriver et dystopisk samfund.
- Pierre Bourdieu - Habitus. Udgivet af Joachim Ohrt Fehler. Internetadresse: <http://www.teorier.dk/tekster/pierre-bourdieu.php> - Besøgt d. 11.02.2008 (Internet)
Beskrivelse af Bourdieus habitusteori.

Orwells forudsigelse om overvågningssamfundet i et nutidigt perspektiv

- Ritzau: *Almindelige briter skal være "big brother"*. I: Jyllands Posten, 13.05.06, s. 1. Internetadresse: <http://jp.dk/udland/article158887.ece> Besøgt d. 13.02.2008 (Artikel)
Artiklen diskuterer den engelske overvågnings tv-kanal Shorditch TV.